

Osaamisperusteisuus edellyttää jatkuvaa reflektointia, yksilöllistä ohjausta ja selkeitä arviointikriteerejä

Rusanen Tiina, Tauriainen Tiia-Mariia

8.6.2018 ::

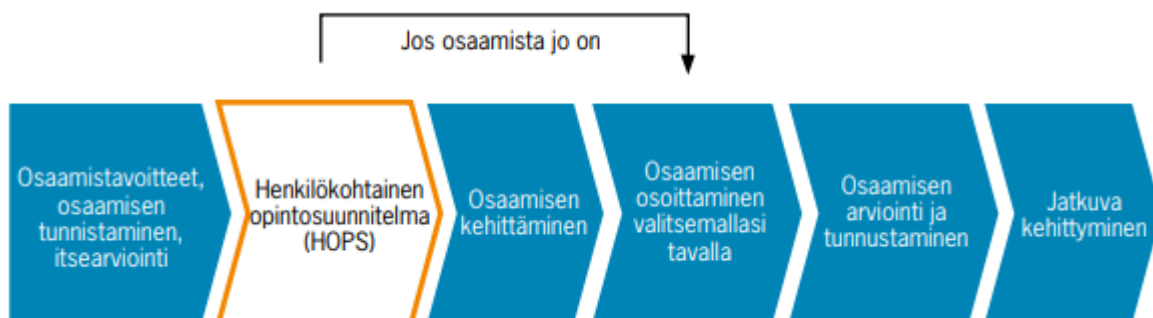
Tutkimme ammatillisiksi opettajiksi opiskelevien kokemuksia osaamisperusteisesta opiskelusta. Uudenlaisen opiskelutavan sisäistäminen edellyttää opiskelijalta jatkuvaa reflektointiprosessia ja valmiutta omaksua uudenlaisen rooli opiskelijana sekä tuutorilta resursseja yksilölliseen ohjaukseen. Osaamisen arviointi vaatii selkeitä arviointikriteerejä sekä arviointiprosessin läpinäkyvyyden varmistamista.

Ammatillisen koulutuksen uuden järjestämistavan yhtenä tavoitteista on vahvistaa osaamisperusteisuuden ja opintojen henkilökohtaistamisen toteutumista ammatillisessa koulutuksessa [1]. Koulutuksen järjestäjät, opettajat ja opiskelijat ovat kokeneet paljon muutoksia uuden koulutuksen järjestämistavan myötä, mutta kokemuksia osaamisperusteisuudesta on tutkittu vasta vähän. Ammatillisen koulutuksen kentällä toimivat opettajat tulevat toteuttamaan osaamisperusteisuutta käytännössä, joten pidimme oleellisena tutkia, millaisia kokemuksia opettajaopiskelijoilla itsellään syntyy osaamisperusteisessa opetussuunnitelmassa opiskelusta.

Toteutimme vuosina 2016–2018 kaksi laadullista tutkimusta, joihin osallistui yhteensä 19 opettajaopiskelijaa sekä kolme opintoryhmien tuutoria Oulun ammattikorkeakoulun (Oamk) ammatillisesta opettajakorkeakoulusta (Amok). Ammatillinen opettajakorkeakoulu on kehittänyt osaamisperusteista koulutusta jo pitkään ja vuodesta 2016 lähtien kaikissa opintoryhmissä on noudatettu osaamisperusteista opetussuunnitelmaa. Tässä artikkelissa teemme yhteenvetoja tutkimustemme tuloksista keskittyen opiskelijoiden kokemuksiin. Käsittelemme aineistostamme selkeimmin esiin nousseita teemoja ja pohdimme osaamisperusteisuuden asettamia haasteita niin opiskelijalle kuin tätä ohjaavalle tuutorille. Lisäksi esitämme, millaisten seikkojen huomioiminen on edellytys osaamisperusteisuuden toteuttamiselle.

Itsearviointi avaa oven osaamisperusteisuuden sisäistämiseksi

Ammatilliset opettajaopinnot alkavat opiskelijan olemassa olevan osaamisen tunnistamisella ja kartoittamisella suhteessa opintojen osaamistavoitteisiin ja opiskelijan omaan itsearviointiin sekä tuutorien suorittamiin arviointeihin pohjautuen. Tämän pohjalta luodaan jokaiselle henkilökohtaistettu opintosuunnitelma (HOPS). HOPS ilmaisee, mitä osaamista lähdetään koulutuksen avulla kehittämään ja hankkimaan sekä miten opiskelija osoittaa jo mahdollisesti olemassa olevan osaamisensa. Opinnot etenevät, kun opiskelija on hyväksytysti osoittanut osaamisensa suhteessa osaamistavoitteisiin. (Kuvio 1.) [2]

KUVIO 1. Osaamisperusteisen opettajankoulutuksen prosessi [1]

Ammatillisten opettajaopintojen alkua määrittää vahvasti osaamisperusteisuuden sisäistämisen prosessi, joka haastaa opiskelijat refleктоimaan ja tarvittaessa muuttamaan omia opiskelutapojaan ja käsityksiään. Tutkimuksissamme ilmenneiden kokemusten mukaan osaamisperusteisten opintojen aloittaminen aiheutti opiskelijoissa hämmennystä ja epävarmuutta erityisesti tilanteessa, jossa osaamisperusteisuus oli opintojen järjestämisen tapana ennestään tuntematon. Koulutuksen toimintamallin ymmärtäminen ja sisäistäminen oli selvästi helpompaa opiskelijoille, jotka olivat jo toimineet opettajina ennen opintojensa alkua. Heillä oli jo ennestään osaamista ja käytännön kokemusta, joiden reflektointi avasi oven osaamisperusteisen koulutuksen polulle.

Itsearviointiprosessi nähdään Amokissa osaamisperusteisuuden olennaisena ja perustavanlaatuisena rakennuspalikkana. Itsearvioinnissa opiskelijan tulee tiedostaa ja hahmottaa oman osaamisensa taso, puutteet ja kehityksen kohteet suhteessa koulutuksen osaamistavoitteisiin. Tutkimustulostemme perusteella tämä koettiin osaamisperusteisessa opettajankoulutuksessa haastavana ja vaikeana, mutta myös palkitsevana prosessina. Opiskelijoille, joilla ei ollut aikaisempaa opetuskokemusta, itsearviointi tuntui prosessina haastavalta ja osalle se toi mukanaan jopa epätoivon tunteita.

Eryyisesti opintojen alkuvaiheessa opiskelijat tarvitsevatkin ohjausta itsearviointiin, oman osaamisensa tunnistamiseen sekä koko itsearviointiprosessin merkityksen ymmärtämiseen. Itsearvioinnin onnistumisen edellytyksenä on perehdyttää opiskelijat arvioinnin perusteisiin, arviointikriteereiden tulkintaan sekä siihen, miten itsearviointi rakentuu [3]. Työelämä ja sen nopeat muutokset vaativat jatkuvaa oman osaamisen arviointia ja siihen pohjautuvaa ammatillisen osaamisen kehittämistä. Itsearviointitaitoja on tärkeää kehittää tietoisesti ja systemaattisesti jo koulutuksen aikana. [4] Ammatillisissa opettajaopinnoissa oman osaamisen arviointi ei ole vain opintojen alussa tapahtuva kertaluontoinen projekti, vaan osaamisen reflektointi kulkee läpi opintojen. Vaikka opiskelijat kokivat itsearvioinnin työelämänä, huomattiin sen toimivan hyvänä oppimisen ja oman osaamisen kehittämisen välineenä.

Opiskelijoiden mukaan itsearvioinnin todellisen arvon ymmärsi aidosti onnistuneen itsearvioinnin päätteeksi ja yleensä vasta opintojen loppuvaiheessa, kun oma osaaminen oli kehittynyt ja tullut opiskelijalle itselleen näkyväksi. Oman ammatillisen osaamisen tiedostaminen ja selkeä näkemys omasta pedagogisesta osaamisesta toivat opiskelijoiden kokemuksen mukaan lisää itsevarmuutta työelämään.

"Minun mielestä se oli tosi antosaa. Just se, että mää itte pohdin sitä osaamista. Mää pidän sitä kuitenkin sit kaikkein antosampana osana, mitä mää sain. Nyt mulla on todellaki selkeässä järjestyksessä se tieto, että mitä mää osaan pedagogisesti."

Tutkimuksissa esiin nousseiden kokemusten perusteella itsearviointi vaikuttaa avaavan oven osaamisperusteisuuden syvempään ymmärtämiseen oman osaamisen tunnistamisen lisäksi. Itsearviointi nostaa osaamisen ja sen kehittämisen opintojen keskiöön ja konkretisoi osaamisperusteisuuden merkityksen henkilökohtaisella tasolla. Itsearvioinnin tavoin osaamisperusteisuuden sisäistäminen on kunkin opiskelijan kohdalla yksilöllinen polku, joka linkittyy vahvasti opiskelijan aiempiin kokemuksiin osaamisperusteisuudesta sekä ennen opintoja kertyneeseen osaamiseen opettajan työstä.

Opiskelijan roolin muutos joustavalla opintopolulla

Ammatilliseksi opettajaksi opiskelevalla on oman ammattialansa koulutus ja useamman vuoden työkokemus. Aiemmat kokemukset opiskelemisesta hyödyttävät opiskelijaa muodostamalla rakenteen, joiden kautta uusiin asioihin on mahdollista luoda merkityksellistä suhdetta. Toisaalta taas aiemmat kokemukset saattavat myös asettaa rajoituksia uuden oppimiselle, mikäli ne sisältävät vakiintuneita, mutta paikkaansa pitämättömiä yleistyksiä ja tulkintoja. Aiempien opintojen synnyttämät opiskelutavat voivat hidastaa uudenlaisten tapojen omaksumista ja uusien opintojen alku voi merkitä korostunutta tarvetta opetella oppimaan uudella tavalla. [5] [6]

Koska ammatillisissa opettajaopinnoissa edetään oman osaamisen osoittamisen kautta, opiskelun painopiste siirtyi opiskelijoiden kokemusten mukaan suorittamisen kulttuurista oman osaamisen kehittämiseen. Opiskelu ei tuntunut valmistautumiselta yksittäisiin tentteihin tai suoritustapoihin, vaan opiskelijat kokivat voivansa keskittyä miettimään itselleen sopivia tapoja kehittää ja osoittaa osaamistaan sekä keskittämään resurssinsa omiin kehittämisen kohteisiinsa.

"Jos mulla on on mielestäni ja oppimistavoitteen suunnassa on jo jotaki osaamista nii mää voin hakis sen tunnustettavaksi samantien. Mun ei tarvi sitä niikö tenttiä, tehä tehtäviä, osoittaa enää sen kummemin, vaan jos se on ilmiselvää että mää sen jo hallittin niin mää saan siitä suorituksen. Mää voin sitten sen oman aikani ja ne resurssini käyttää opiskelemaan semmosta, mihin mää tarvin vielä sitä lisätietoa ja varmuutta ja kokemusta."

Toisaalta osaamisperusteisuudessa yksiselitteisten opintokokonaisuuksien ja tehtävänantojen puuttuminen herätti osassa opiskelijoita epävarmuuden tunteita, koska he olivat aiemmissa opinnoissaan tottuneet rakentamaan opiskelunsa niiden pohjalta. Uusien opiskelutapojen lisäksi opiskelijat löysivät itsensä tilanteesta, jossa heidän tuli omaksua ja sisäistää kokonaan uudenlainen rooli ja identiteetti opiskelijana. Osaamisperusteinen opiskelu voikin aiheuttaa opiskelijoille vaikeuksia, mikäli he ovat juurtuneet ajatukseen suorittamisesta ja koulutuksessa halutaan vain kerätä nopeasti vaaditut opintopisteet kasaan.

Amokin opettajaopiskelijat edustavat hyvin erilaisia taustoja ja heidän aiemmat kokemuksensa opettajana työskentelemisestä vaihtelevat runsaasti. Henkilökohtaistaminen mahdollistaa opiskelijoiden elämäntilanteen, taustan ja aikaisemman osaamisen huomioimisen. Opintojen joustavuus tuo opiskelijalle vapauksia, mutta myös vastuun opintojen suunnittelusta ja toteuttamisesta. Tutkimustulostemme perusteella oman opintopolun rakentaminen koettiin haastavaksi ja tuutorin tuki ja ohjaus sen onnistumisen kannalta ehdottomaksi edellytykseksi. Tämän vuoksi erityisesti opintojen alkuvaiheessa käydyt henkilökohtaiset ohjauskeskustelut nousivat opiskelijoiden kokemuksista merkittävinä esille. Henkilökohtaiset opintopolut edellyttävät tuutoreilta runsaasti resursseja paneutua kunkin opiskelijan yksilölliseen tilanteeseen ja mahdollisuuksia tarjota yksilöllistä ohjausta pitkin opiskelijan opintomatkaa.

Arviointikriteerit edellytys arviointiprosessin läpinäkyvyydelle

Osaamisperusteisessa koulutuksessa arviointi keskittyy opiskelijan osaamiseen suhteessa koulutuksen osaamistavoitteisiin. Tutkimustulostemme perusteella arvioinnin prosessin toimintatavat eivät näyttäytyneet kaikille opiskelijoille tasavertaisina ja yhdenmukaisina. Osaamisen arvioinnista syntyi negatiivisia kokemuksia opiskelijan kokiessa, ettei tuutorin ja opiskelijan välille syntynyt yhteistä ymmärrystä opiskelijan osaamisesta ja sen suhteesta opintojen osaamistavoitteisiin. Osa opiskelijoista koki myös, ettei heille oltu tarjottu keskenään riittävän samankaltaisia mahdollisuuksia osoittaa osaamistaan ja näyttöjen edellyttämästä laajuudesta oli saatu erilaisia ohjeistuksia. Opiskelijat kuvasivat myös tunteneensa epätasa-arvoisuutta sen suhteen, miten omaa osaamista saa hyväksytyksi tunnustetuksi.

Tutkimuksemme toteuttamisajankohtana Amokin opettajaopinnoissa ei ollut vielä käytössä osaamistavoitteita tarkemmin määrittäviä arviointikriteerejä, vaan ne otettiin käyttöön vasta myöhemmin. Tutkimustulostemme perusteella uskomme, että yhtenäiset ja selkeät arviointikriteerit ovat yksi edellytys arvioinnin läpinäkyvyyden ja opiskelijoiden kokeman tasa-arvoisuuden lisäämiselle. Arviointikriteerit selkeyttävät osaamistavoitteiden merkitystä ja auttavat opiskelijoita arvioimaan omaa osaamistaan ja sen riittävää tasoa. On myös oleellista, että opetushenkilökunnalla on jaettu ymmärrys arvioinnin toimintatavoista ja yhdessä luodut arviointikriteerit luovat pohjaa näiden rakentamiselle. Tämän lisäksi näemme hyväksi, että arvioinnin toimintatavat, osaamistavoitteet ja arvioinnin prosessi kokonaisuudessaan käsitellään yhdessä koko opintoryhmän kanssa mahdollisimman kattavasti, jotta toimintaperiaatteet näyttäytyvät kaikille yhdenvertaisina ja arviointi ilmenee läpinäkyvänä.

Vastavuoroinen dialogi sekä tuutorin ja opiskelijan välinen yhteisymmärrys luovat pohjaa onnistuneille ja rakentaville ohjaus- ja arviointikeskusteluille. Oman osaamisen arviointi on jo itsessään haastavaa ja sen avaaminen tuutorille voi tuntua vaikealta. Arviointikeskusteluissa syntyvä yhteinen tunne toistensa ymmärtämisestä luo luottamuksen ilmapiirin, jossa opiskelijan osaamista voidaan käsitellä rakentavasti. Tuutorin ja opiskelijan välinen vuorovaikutus näyttäytyy yhtenä avaintekijöistä antoisan, onnistuneen ja henkilökohtaistetun opintopolun rakentamisessa aina opintojen alusta viimeiseen arviointikeskusteluun saakka.

Yhteenveto

Tutkimustemme valossa avaintekijöiksi osaamisperusteisessa koulutuksessa nousevat itsearvioinnin prosessiluonteisuus läpi opintojen, sen myötä tapahtuva osaamisperusteisuuden idean sisäistäminen, uudenlaisen opiskelijan roolin omaksuminen sekä yksilöllisen ohjauksen ja selkeiden arviointikriteerien merkitys.

Opintojen alussa toteutettu itsearviointiprosessi auttoi onnistuessaan opiskelijoita orientoitumaan osaamisperusteiseen opiskeluun, mutta itsearvioinnin hyödyt eivät rajoitu vain opintojen alkuvaiheeseen. Itsearvioinnin merkitys ja rooli kehittäväenä ja omaa osaamista jäsentävänä prosessina korostuu osaamisperusteisessa koulutuksessa. Itsearviointi toteutuu koko opintojen ajan jatkuvana prosessina, jossa opiskelija reflektoi osaamistaan. Opiskelijoiden kokemusten mukaan itsearviointiprosessi toi heidän osaamisensa heille itselleen näkyväksi, kehitti reflektointitaitoja ja loi itsevarmuutta työelämään.

Osaamisperusteinen koulutus muuttaa opiskelijan toimintatapoja suorituskeskeisyydestä kohti oman osaamisen kehittämistä. Opintojen joustavuus ja osaamisen tunnustaminen vapauttaa opiskelijan keskittymään omiin kehittämisen kohteisiinsa ja opiskelu on mahdollista sovittaa erilaisiin elämäntilanteisiin. Toimiakseen

osaamisperusteinen ja henkilökohtaistettu koulutus edellyttää panostusta ohjausresursseihin, millä taataan opiskelijoille henkilökohtainen ohjaus opintojen eri vaiheissa. Ohjauksella on merkittävä rooli opiskelijoiden henkilökohtaisten opintopolkujen suunnittelun tukemisessa sekä osaamisperusteisuuden toimintatapojen selkeyttämisessä.

Tutkimustulostemme perusteella erityisesti arviointiin liittyvät toimintatavat ja niiden avaaminen yhdessä koko opintoryhmän kanssa ovat oleellisia epätasa-arvoisuuden kokemusten ehkäisemiseksi. Arvioinnin läpinäkyvyys edellyttää selkeitä arviointikriteerejä, joita käsitellään yhdessä konkreettisten esimerkkien kautta sekä opetushenkilökunnan jaettua ymmärrystä arvioinnin toimintatavoista.

Lähteet

1. [△Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2017. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ammatillisesta koulutuksesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi HE 39/2017. Helsinki. Hakupäivä 7.5.2018. <http://minedu.fi/paatos?decisionId=0900908f8052b569>](#)
2. [△Oulun ammattikorkeakoulu. 2016. Ammatillisen opettajakorkeakoulun opetussuunnitelma ja opinto-opas 2016–2017. Ammatillinen opettajakorkeakoulu, Oulun ammattikorkeakoulu. Hakupäivä 7.5.2018. <http://www.oamk.fi/files/7814/6588/6722...>](#)
3. [△Atjonen, P. 2007. Hyvä, paha arviointi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.](#)
4. [△Lahdenkauppi, M. 2016. Ammattpedagogisen osaamisen työelämälähtöinen arviointi ammatillisessa opettajankoulutuksessa. Toimintatutkimus HAMK ammatillisessa opettajakorkeakoulussa. Lisensiaatintutkimus, Tampereen yliopisto. Hakupäivä 7.5.2018. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/99716...>](#)
5. [△Herranen, J. & Penttinen, L. 2008. Aikuisopiskelijälähtöistä ohjausta etsimässä. Teoksessa M. Lätti & P. Putkuri \(toim.\) Ohjaus on kuin tekisi palapeliä – Näkökulmia aikuisopiskelijan ohjaukseen ammattikorkeakoulussa. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu, Joensuu.](#)
6. [△Kiviniemi, K. 2013. Aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen korkeakoulutuksen haasteena. Teoksessa J. Hakala & K. Kiviniemi \(toim.\) Vuorovaikutuksen jännitteitä ja oppimisen säröjä: Aikuispedagogiikan haasteiden äärellä, s. 163–178. Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius, Kokkola.](#)

Kuvalähteet

1. [△KUVIO 1. Osaamisperusteisen opettajankoulutuksen prosessi. Teoksessa Oulun ammattikorkeakoulu. 2017. Ammatillisen opettajakorkeakoulun opetussuunnitelma ja opinto-opas 2017–2018. Ammatillinen opettajakorkeakoulu, Oulun ammattikorkeakoulu. Hakupäivä 7.5.2018. \[http://www.oamk.fi/files/1215/0305/1766/OPS_2017-2018_AMOK.pdf\]\(http://www.oamk.fi/files/1215/0305/1766/OPS_2017-2018_AMOK.pdf\)](#)

Metatiedot

Nimeke: Osaamisperusteisuus edellyttää jatkuvaa reflektointia, yksilöllistä ohjausta ja selkeitä arviointikriteerejä

Tekijä: Rusanen Tiina; Tauriainen Tiia-Mariia

Aihe, asiasanat: ammatilliset opettajakorkeakoulut, arviointi, HOPS, itsearviointi, osaaminen, osaamisperusteisuus

Tiivistelmä: Artikkelissa käsitellään ammatillisiksi opettajiksi opiskelevien kokemuksia osaamisperusteisessa opetussuunnitelmassa opiskelusta. Tarkastelu pohjaa kahteen vuosina 2016-2018 toteutettuun laadulliseen tutkimukseen, joihin osallistui 19 opettajaopiskelijaa Oulun ammatillisesta opettajakorkeakoulusta (Amok). Artikkelissa käsittelemme selvimmin esiin nousseita teemoja, pohdimme osaamisperusteisuuden asettamia haasteita niin opiskelijalle kuin tätä ohjaavalle tuutorille sekä esitämme, millaisten seikkojen huomioiminen on edellytys osaamisperusteisuuden toteuttamiselle.

Osaamisperusteisuus vaatii opiskelijalta jatkuvaa oman osaamisen reflektointia, jonka myötä itsearvioinnista tulee erottamaton osa koko opiskeluprosessia. Itsearviointi on haastava, mutta onnistuessaan palkitseva prosessi, joka auttaa oman osaamisen tunnistamisen lisäksi, sisäistämään osaamisperusteisuuden ideaa syvemmin. Osaamisperusteinen koulutus muuttaa opiskelijan ajatukset suorituskeskeisestä opiskelusta kohti oman osaamisen kehittämistä, mikä voi vaatia opiskelijalta uudenlaisen roolin omaksumista.

Osaamisperusteinen koulutus edellyttää opetushenkilökunnalta resursseja henkilökohtaiseen ohjaukseen. Ohjauksella on merkittävä rooli opiskelijoiden henkilökohtaisten opintopolkujen suunnittelun tukemisessa sekä osaamisperusteisuuden toimintatapojen selkeyttämisessä. Osaamisen arviointi synnyttää opiskelijoissa epätasa-arvoisuuden kokemuksia, mikäli arvioinnin prosessin toimintatavat eivät näyttäydy kaikille opiskelijoille yhdenmukaisina. Tasavertainen arviointi edellyttää selkeitä arviointikriteerejä sekä opetushenkilökunnan jaettua ymmärrystä arvioinnin toimintatavoista.

Julkaisija: Oulun ammattikorkeakoulu, Oamk

Aikamääre: Julkaistu 2018-06-08

Pysyvä osoite: <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe2018060425231>

Kieli: suomi

Suhde: <http://urn.fi/URN:ISSN:1798-2022>, ePooki - Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut

Oikeudet: CC BY-NC-ND 4.0

Näin viittaat tähän julkaisuun

Rusanen, T. & Tauriainen, T-M. 2018. Osaamisperusteisuus edellyttää jatkuvaa reflektointia, yksilöllistä ohjausta ja selkeitä arviointikriteerejä. ePooki. Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut 35. Hakupäivä xx.xx.2018. <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe2018060425231>.